

RPO-465279/04

Warszawa, dnia 6.03.2008 r.

RPO-465279-VII-702.2/04

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH	
WPŁ.	2008 -03- 06
ZAL.	NR 11.28891

Informacja
o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
w Areszcie Śledczym w Zabrze

1. Wprowadzenie

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 27 lutego 2008 r. wizytę w Areszcie Śledczym w Zabrze przeprowadzili pracownicy Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego Biura RPO:

- dr Janusz Zagórski - dyrektor Zespołu,
  - Zbigniew Kuźma - główny specjalista w Zespole,
  - dr Grażyna Rdzanek - Piwowar - główny specjalista w Zespole
- oraz pracownicy Zespołu Terenowego Biura RPO w Katowicach:
- mgr Tomasz Palka - referent prawny
  - mgr Anna Przygocka - starszy specjalista.

Celem wizyty było sprawdzenie realizacji zaleceń, jakie zostały wydane po wizytacji jednostki przeprowadzonej przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w marcu 2004 r. (sygn. sprawy jak wyżej), w kontekście stanu poszanowania praw osób pozbawionych wolności w jednostce.

Podstawowe wnioski z wizyty w 2004 r. dotyczyły:

- I. Modernizacji obiektu dla poprawy warunków bytowych, w jakich przebywają osoby pozbawione wolności (kompleksowy remont dachu, którego stan zagrażał osobom przebywającym w budynku penitencjarnym oraz wykonanie wentylacji grawitacyjnej w celu zlikwidowania zawilgocenia i zagrzybienia cel mieszkalnych),

II. Przywrócenia funkcjonowania izby chorych dla właściwej ochrony zdrowia osadzonych - tak chorych, jak i zdrowych (z powodu utrzymującego się przełudnienia izolatka i izba chorych przeznaczone zostały na cele mieszkalne, co uniemożliwiało izolowanie nawet osób chorych zakaźnie).

wskazano ponadto potrzebę:

1. doposażenia cel mieszkalnych w sprzęt kwaterunkowy, co pozwoli na przechowywanie rzeczy posiadanych w celi przez osadzonych w sposób umożliwiający utrzymanie porządku,
2. systematyczne prowadzenie bieżących remontów cel,
3. z uwagi na niewielkie rozmiary pól spacerowych, rozważenie możliwości zmniejszenia grup spacerowych,
4. rozważenie możliwości rozszerzenia oferty zajęć kulturalnooświatowych i sportowych,
5. umożliwienie osadzonym częstszej wymiany książek w bibliotece.

Należy dodać, że efektem działań Rzecznika, podjętych w następstwie kierowanych do niego skarg osadzonych, były kontrole Aresztu przeprowadzone w ostatnim czasie przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Gliwicach oraz Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego w Zabrze. Stwierdzone w ich trakcie nieprawidłowości potwierdziły istnienie opisywanych wyżej zaniedbań. Wskazano w nich, m.in., nieprawidłowości w utrzymaniu budynku penitencjarnego, wywołane brakiem wentylacji grawitacyjnej oraz zły stan techniczny pralni i kuchni, utrudniający otrzymanie tych pomieszczeń w czystości, a także niewłaściwy stan sprzętu i wyposażenia kuchni posiadającego kontakt z żywnością. Służby sanitarno-epidemiologiczne w trybie administracyjnym nakazały usunięcie tych braków w oznaczonych terminach, natomiast nadzór budowlany umorzył postępowanie w sprawie po stwierdzeniu, że przeprowadzony został remont kapitalny dachu (który wcześniej groził katastrofą budowlaną), dalsze prace remontowe są zaplanowane i sukcesywnie prowadzone, a sprawność wentylacji w kolejnych pomieszczeniach jest przywracana wraz z zakończeniem w nich remontów.

Dla realizacji celów rekontroli pracownicy Biura RPO wykonali w jednostce następujące czynności:

- przeprowadzili z dyrektorem Aresztu, którym jest obecnie mjr mgr Andrzej Stradowski, rozmowę dotyczącą podstawowych problemów związanych z funkcjonowaniem Jednostki,
- obejrzelili teren i pomieszczenia Aresztu (część cel mieszkalnych we wszystkich oddziałach mieszkalnych, celę zabezpieczającą oraz cele izolacyjne, kuchnię, pralnię, łaźnię, pomieszczenia ambulatorium izbę chorych, salę widzeń z bufetem,

tereny spacerowe, pomieszczenia biblioteki, radiowęzła oraz świetlicę na III piętrze),

- przy pomocy kwestionariusza ukierunkowanego na uzyskanie oceny stanu poszanowania podstawowych praw przysługujących osobom pozbawionym wolności, przeprowadzili rozmowy w cztery osoby z 10 losowo dobranymi osadzonymi,
- zanalizowali dokumentację dotyczącą stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz kary umieszczenia w celi izolacyjnej.

Na spotkaniu podsumowującym rekontrolę Dyrektor Zespołu i pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przedstawili swoje wstępne ustalenia i wnioski oraz wysłuchali uwag i wyjaśnień ze strony Dyrektora Aresztu.

2. Informacje o pracach remontowych i ich wpływie na warunki bytowe osadzonych

Budynki Aresztu Śledczego w Zabrze objęte są kompleksowym planem remontów, który jest realizowany z uwzględnieniem stopnia pilności. Czterokondygnacyjny budynek penitencjarny obliczony został na 304 miejsca (większość ze 130 cel to cele dwuosobowe). W dniu wizyty ewidencyjna i rzeczywista liczba osadzonych wynosiła 397 osób, zatem zaludnienie wynosiło 131 % pojemności tej Jednostki. Oznacza to, że w Areszcie nadal utrzymuje się wysokie przeludnienie.

Kluczową sprawą jest ukończenie remontu dachu (dokonano wymiany 30 % więźby dachowej i całkowitej wymiany rynien i dachówek oraz całego bocznego naświetla pawilonu penitencjarnego). Umożliwiło to dalsze działania: usuwanie skutków nieszczelności dachu w pomieszczeniach pawilonu penitencjarnego oraz wykrycie kanałów wentylacyjnych, a w następstwie udrożnienie nieczynnej od około 50 lat wentylacji grawitacyjnej, najpierw w celach III Oddziału, na najwyższym piętrze. Sukcesywnie i kompleksowo remontowane są kolejne cele (zbiicie tynków, wymiana instalacji i podłóg, budowa kąpek sanitarnych). Natomiast wymiany okien na szczelne, plastikowe, „zapewniające komfort termiczny” dokonano już we wszystkich celach III Oddziału.

Równoległe przeprowadzana jest także - zgodnie z zaleceniami Sanepidu - modernizacja kuchni. W pierwszym terminie, tj. do 31.01.08 r., zarządzono wymianę sprzętu kuchennego oraz odnowienie zniszczonych, brudnych ścian i sufitów pomieszczenia zmywalni (była już rekontrola). Aby kuchnia spełniała obowiązujące normy konieczne jest wyremontowanie jej w całości - pochłonie to, jak wynika z wstępnych wyliczeń, ok. 3 mln. zł. Do końca bieżącego roku należy jeszcze odnowić zniszczone, brudne ściany i sufity w pomieszczeniu kuchni właściwej oraz

przygotowalni wstępnej surowców zakładu, a także zapewnić gładką, łatwozmywalną powierzchnię podłogi w pomieszczeniu kuchni właściwej oraz w przygotowalni surowców (jedno z zaleceń zostało zrealizowane przed tym terminem - okna w kuchni zostały już wymienione).

Ocena stanu technicznego pralni - zawilgocenie i zagrzybienie pomieszczeń oraz niemożność wprowadzenia właściwych standardów, tj. właściwego, jednokierunkowego obiegu bielizny czystej i brudnej, jak również stopień wyeksploatowania jej urządzeń, nie tylko starych, ale i bardzo drogich w eksploatacji, zdecydowały o wyłączeniu jej z użytku. Nastąpi to za 2 miesiące. Po bezskutecznych poszukiwaniach możliwości prania w jednostkach Okręgu, podpisano umowę z firmą zewnętrzną. Obecnie, od 1.02.08 r., sprawdzana jest jakość i terminowość tej usługi. W opuszczonych pomieszczeniach, po ich wyremontowaniu, znajdzie miejsce magazyn czystej i brudnej bielizny wraz z pomieszczeniami towarzyszącymi.

Zrealizowanie działań, które mają na celu „wylimitowanie uchybień sanitarno-technicznych mających ujemny wpływ na warunki higieniczno-zdrowotne” w terminach określonych przez PPIS w Gliwicach (tj. finalnie do końca br.), w ocenie Dyrektora Aresztu będzie trudne. Dotyczy to w szczególności zarządzeń dotyczących cel mieszkalnych (nakazano odnowienie brudnych powłok malarskich ścian i sufitów w celach z uwzględnieniem znajdujących się w nich kąpoków sanitarnych i doprowadzenie do należytego stanu technicznego zniszczonych podłóg przy kąpokach sanitarnych). Tymczasem w Areszcie przyjęto racjonalną koncepcję remontu cel, która w konsekwencji jest też prawdopodobnie najtańsza. Kolejne cele - poczynając od najbardziej zniszczonych, mieszczących się pod dachem budynku - remontowane są gruntownie (wymiana podłóg, renowacja tynków, przywrócenie wentylacji grawitacyjnej i wymurowanie kąpoków sanitarnych wykafelkowanych do wysokości ok. 2 m. z nową armaturą, wymiana sprzętu kwaterunkowego). Dotychczas zakończono remont 9 z nich, aktualnie prowadzone są prace w 3 celach. Prace te finansowane są z pieniędzy bieżących - bez dodatkowych środków inwestycyjnych potrwać zatem, jak łatwo obliczyć, jeszcze ok. 6 lat.

Pracownicy Biura RPO przeprowadzili wrywkową wizytację cel w poszczególnych oddziałach Aresztu. Zauważono, że w trakcie modernizacji cel aktualnie remontowanych i już wyremontowanych nie zabudowano całkowicie kąpoków sanitarnych. Sprawia to, że nie są realizowane zalecenia organizacji międzynarodowych. Można temu zaradzić, projektując drzwi przesuwne (które sprawdzają się np. w Areszcie Śledczym na Białolece) natomiast tam, gdzie zrealizowane już wejście do kąpoka uniemożliwia takie rozwiązanie możliwe jest zastosowanie drzwi harmonijkowych. Przy przyjętej koncepcji gruntownego remontu i posiadanych środkach substancja techniczna pozostałych wizytowanych cel nie mogła

ulec zmianie - cele te wymagają gruntownego odremontowania i dosprzętowania. Mają nierówne, nierzadko zbutwiałe podłogi, zacieki na ścianach i sufitach w okolicy pionów kanalizacyjnych i w kąciach sanitarnych, wejścia do kącioków sanitarnych osłoniętych do wys. 140-150 cm są otwarte, niekiedy nawet nie ma w nich kotar. Istniejące przeludnienie sprawia, że w celach są 2-3 piętrowe łóżka (z osłoną zabezpieczającą przed wypadnięciem). Cele nie zawsze są wystarczająco wyposażone w sprzęt - zdarza się np, że przy stolikach brak jest miejsca dla wszystkich mieszkańców celi.

W grupie 10 osób, z którymi rozmawiano warunki te nie są jednak oceniane bardzo źle - jedynie 2 ankietowanych uważa warunki bytowe w Areszcie za złe lub znośne, pozostałych 8 - za dobre lub dość dobre. Jednakże aż 6 osób przedstawia w tym zakresie uwagi. Dotyczą one: przeludnienia celi (2 osoby); braku wentylacji (2 osoby); zagrzybienia ścian; kłopotów z utrzymaniem w czystości celi; zbyt małej ubikacji i sposobu oddzielenia jej od reszty celi (parawanem z dykty).

W łaźni na terenie budynku penitencjarnego jest 8 stanowisk (8 osób kąpie się, w tym czasie 8 innych przygotowuje się do kąpieli), wyciąg i nagrzewnica. W w łaźni nie ma możliwości wymycia rąk, w poczekalni są oblaźłe z farby ławki, podobnie jak sufit w łaźni. Z udzielonych wyjaśnień wynika, że osadzeni zatrudnieni kąpią się codziennie. Dodatkowo łaźnie zleca też lekarz.

Warunki mycia się i kąpieli ankietowani ocenili jednak nieco gorzej niż warunki bytowe: 3 rozmówców jako złe lub znośne, zaś 7 - jako dobre lub dość dobre. W 2 zgłoszonych uwagach zakwestionowano częstość kąpieli (raz w tygodniu to za mało) oraz brak w celi ciepłej wody, przy czym wskazano, że trudności są i z zimną.

Wyżywienie uznano za dobre lub dość dobre 8 spośród osadzonych, z którymi rozmawiano - 2 inne zgłosiły uwagi, że porcje są zbyt małe (jedna z nich narzekała też na powtarzalność jadłospisu).

W trakcie wizyty stwierdzono, że podłoga jednej z cel izolacyjnych jest zniszczona w niedopuszczalnym stopniu, który może zagrażać bezpieczeństwu użytkowników i funkcjonariuszy. Jeszcze poważniejsze konsekwencje może powodować znaczne zużycie wewnętrznych, drewnianych schodów łączących poszczególne piętra w pawilonie penitencjarnym. Bardzo zatłoczone jest małe pomieszczenie, w którym osoby z zewnątrz oczekują na widzenie (możliwe i przewidywane w przyszłości jest dobudowanie pomieszczenia z wejściem z przeciwnej strony, które spełniałoby podstawowe standardy).

3. Izba chorych i opieka medyczna

W Areszcie przywrócono funkcjonowanie izby chorych, która pełni również funkcję izolatki. W izolatce są 2 łóżka przygotowane na przyjęcie chorych, jest też schludna łazienka z wc i umywalką.

Opiekę medyczną w Areszcie sprawuje 4 lekarzy:

- kierownik ambulatorium, lekarz dermatolog - na pełnym etacie;
- starszy asystent, lekarz chirurg - 0,5 etatu
- lekarz stomatolog na kontrakcie;
- lekarz psychiatra - 0,25 etatu;

Spośród 10 osadzonych, z którymi rozmawiano 9 oceniło opiekę lekarską w Areszcie jako dobrą i nie miało w tym zakresie żadnych uwag. Osadzony, który uznał ją za „znośną” stwierdził, że nie widzi efektów leczenia (miał plamy na skórze).

W ramach modernizacji Jednostki planuje się przygotowanie celi dla osadzonych niepełnosprawnych.

4. Realizacja pozostałych zaleceń (spacery, zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe, biblioteka)

Na terenie Aresztu jest 7 pól spacerowych ogrodzonych płytami betonowymi zabezpieczonymi na wysokości ok. 3 m siatką z drutu kolczastego. Ich nawierzchnia pokryta jest płytkami chodnikowymi, w dobrym stanie technicznym. Wszyscy osadzeni ocenili sytuację w zakresie spacerów jako dobrą. Jeden z nich dodał jednak, że zależy to od tego, z którego placu spacerowego korzysta, a dwóch innych oceniło, że koło spacerowe, z którego korzystają, jest zbyt małe.

Wydaje się, że istniejąca baza powinna umożliwiać administracji taką organizację spacerów, aby rozładowywać możliwość zbyt dużego zatłoczenia pól.

Wszyscy ankietowani osadzeni ocenili dobrze również możliwość korzystania z zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych, choć podkreślali, że dostęp do świetlicy jest limitowany. Uwagi dotyczyły zbyt małej powierzchni świetlicy i braku telewizyjnego programu wewnętrznego.

Biblioteka Aresztu została ostatnio przeniesiona do wyremontowanego pomieszczenia. Z udzielonych wyjaśnień wynikało, że osadzeni, którzy z niej korzystają, mają możliwość wypożyczania książek w oczekiwanej przez nich ilości.

Wszyscy rozmówcy wysoko ocenili bibliotekę (dwóch wskazało na duży wybór książek). Nie mieli również zastrzeżeń co do dostępu do prasy (2 z nich podało, że mogą ją kupować w kantynie więziennej, zaś inny z ankietowanych, że jest dostępna w świetlicy).

5. Traktowanie osadzonych

Areszt posiada jedną celę zabezpieczającą. Przebieg stosowania środków przymusu bezpośredniego jest nagrywany i przechowywany na zabezpieczonym odpowiednio nośniku.

W 2007 r. dwukrotnie zastosowano środki przymusu bezpośredniego. W jednym przypadku użyto wobec osadzonego siły fizycznej, założono mu pas jednoczęściowy i kask ochronny oraz umieszczono w celi zabezpieczającej. Przyczyną była samoagresja i zagrożenie życia (osadzony trwał w zamiarze odebrania sobie życia, dokonał samookaleczenia). W drugim przypadku użyto siły fizycznej oraz założono osadzonemu pas trzyczęściowy i umieszczono go w celi zabezpieczającej. Powodem było zniszczenie mienia i zakłócenie porządku (osadzony z problemami psychiatrycznymi). Dokumentacja dotycząca tych przypadków stosowania środków przymusu bezpośredniego była prowadzona właściwie.

Areszt dysponuje dwiema celami przeznaczonymi do wykonywania kary umieszczenia w celi izolacyjnej. W 2006 r. te najsurowszą karę dyscyplinarną wymierzono w 42 przypadkach, w 2007 r. wykonano ją 19 razy, natomiast od początku 2008 r. do dnia wizyty - w 4 przypadkach.

Żaden z 10 ankietowanych osadzonych nie żalił się na złe traktowanie przez funkcjonariuszy Służby Więziennej.

W stosunku do 4 rozmówców stosowane były kary dyscyplinarne, co 2 z nich oceniło pozytywnie, zaś spośród 2 pozostałych jedna osoba stwierdziła, że ukarana została bezzasadnie (nie popełniła przewinienia), druga zaś, że była czterokrotnie karana, w tym tylko raz słusznie.

Wszyscy osadzeni, z którymi rozmawiano, odpowiedzieli twierdząco zarówno na pytanie, czy wychowawca jest osobą kompetentną, jak i na pytanie o zaangażowanie wychowawcy w udzielanie pomocy.

Wszystkich 10 rozmówców zadeklarowało także, że nie grypsują. Nie mieli też żadnych uwag dotyczących podkultury więziennej.

6. Wnioski

1. Stwierdzenie, że w Areszcie Śledczym w Zabrze przestrzegane są podstawowe prawa osób pozbawionych wolności, potwierdzają opinie osadzonych, z którymi - przy zapewnieniu im anonimowości - przeprowadzono rozmowy w trakcie rekontroli, jak również niewielka, a nadto malejąca w ostatnim czasie liczba stosowanych najbardziej rygorystycznych środków dyscyplinujących.

2. Przeprowadzenie kompleksowego remontu wszystkich cel mieszkalnych w wyznaczonych decyzjami administracyjnymi terminach jest możliwe jedynie w przypadku uzyskania dodatkowych środków finansowych. Wymaga też wyłączenia z użytku obiektu, zwłaszcza, gdyby równolegle remontowana była wewnętrzna klatka schodowa. Decyzja w tym względzie powinna być podjęta w najbliższym czasie.

mgr Zbigniew Kuźma
Główny Specjalista

dr Grażyna Kozanek Piwowar
Główny specjalista

DYREKTOR ZESPOŁU
dr Janusz Zagórski